

ния: теория, практика, перспективы. - СПб.: Юридический центр Пресс, 2006. - 781 с.

12. Кригер Г.Л. Дифференциация и индивидуализация наказания // Совершенствование мер борьбы с преступностью в условиях научно-технической революции. М., 1980. - С. 126-131.

13. Мельникова Ю.Б. Дифференциация ответственности и индивидуализация наказания. Красноярск, 1989. С. 38.

14. Коробов П.В. Понятие дифференциации уголовной ответственности // Дифференциация формы и содержания в уголовном судопроизводстве. Ярославль, 1995.

15. Конопельський В. Я. Диференціація та індивідуалізація виконання покарання: кримінальні та кримінально-виконавчі аспекти / В. Я. Конопельський // Південноукраїнський правничий часопис. - 2013. - № 1. - С. 155-158.

Конопельський В.Я.
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри кримінального
права та кримінології ОДУВС
Надійшла до редакції: 16.12.2015

УДК 340.130

ПРАВОВА НОРМАТИВНІСТЬ ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Магновський І. Й.

У статті в теоретико-правовому аспекті розглянуто та розкрито сутність вираження правової нормативності, її розуміння. Визначені основні ознаки соціальної нормативності та виявлено особливості правової нормативності як соціально-правового явища й необхідність їх урахування на сучасному етапі розвитку національного права України.

Ключові слова: право, нормативність, правова нормативність, правове нормування, нормативний характер.

В статті в теоретико-правовому аспекті розглянуто та розкрито сутність вираження правової нормативності, її розуміння. Визначені основні ознаки соціальної нормативності та виявлено особливості правової нормативності як соціально-правового явища й необхідність їх урахування на сучасному етапі розвитку національного права України.

Ключевые слова: право, нормативность, правовая нормативность, правовое нормирование, нормативный характер.

The article, in theoretical and legal aspects, deals with the essence of expression of the legal normativity and its understanding. Author determines the problems of the legal category according to the characteristic of possession the legal normativity by the law itself. Thus, the research of the features of this category and its expression is up-to-date in today's conditions. Relationship of social norms and normativity was found, where the latter is inherent in all social and legal phenomena. Normativity is always connected with the phenomenon of social regulation and is characterized as an integral feature of social reality being an interdependent and interrelated phenomenon of social existence. It is observed that the normativity acts as manifestation of natural and necessary needs of society in regulation certain social relations.

The role of the normative approach for understanding the legal normativity is established. The content of the legal normativity, which is a kind of social one with its own qualitative differences, as a special property of modern law is found. The interdependence of law system and legal normativity as fundamental characteristics of the law that is a normative creation for manifestation

of legal requirements is being argued. Special attention is paid to the normativity in the law, because the latter most objectively reflects features of normativity through formal expression in the legal norms as phenomenon of social reality.

The law as a social phenomenon of normative expression is characterized. This allows determining main characteristic features of the normativity realizing its legal nature. The characteristic peculiarities of the legal normativity as a socio-legal phenomenon and the necessity of taking them into account in the current development of national law of Ukraine are revealed.

Keywords: law, normativity, legal normativity, legal regulation, regulatory nature.

Феномен правової нормативності зазвичай досліджувався з традиційних позицій без з урахування трансформаційних процесів, що відбувалися і тривають у сучасному українському суспільстві. Зважаючи на характеристику притаманності правової нормативності самому праву, нагальним та своєчасним є дослідження особливостей її вираження в умовах сьогодення, що актуалізує дану проблематику.

Окремим аспектам прояву правової нормативності та її розуміння присвятили свої праці такі вчені, як: С.Д. Гусарев, Л.І. Заморська, М.С. Кельман, Н.М. Крестовська, Л.А. Луць, О.Г. Мурашин, Ю.М. Оборотов, Н.М. Оніщенко, П.М. Рабінович, О.Ф. Скакун, Ю.А. Тихомиров, О.Ф. Фрицький, В.Н. Хропанюк, Я.М. Шевченко та інші.

Зауважимо, що ціллю права (будь-якого без винятку) є саме реалізація його соціальної цінності як для суспільства в цілому, так і в житті кожної людини зокрема.

Тому метою та завданням даної статті є висвітлення розуміння самої природи правової нормативності та виокремлення її особливостей на теперішній час розвитку національного права України.

Як підкреслює В.П. Плавич, право є явищем, котре динамічно розвивається під впливом соціальних, політичних, ідеологічних та інших чинників відповідно до рівня соціально-економічних відносин і потреб суспільного розвитку. А взаємодія даних чинників створює основу формування права. Право їх не лише уособлює, але й відображає [1, с. 24].

І саме нормативний підхід до права, указує Д.Є. Петров, дозволяє найадекватніше і логічно чітко охарак-

© І.Й. Магновський, 2016

теризувати інші правові явища та процеси, які існують у життєдіяльності суспільства [2, с. 8].

Відомий теоретик права ближнього зарубіжжя С.С. Алексєєв зазначав, що нормативність у праві, зберігаючи всі особливості нормативного суспільного регулювання, набуває певних особливих рис, які й наділяють його характером правової властивості [3, с. 75]. А на особливе місце права в системі соціальної нормативності вчений звертав свою увагу, що право характеризується як нормативна система регулювання суспільних відносин (загальний характер норм) [3, с. 69].

У теперішній час, як підкреслюють К.В. Горобець та О.С. Мельничук, нормативність можна розглядати як явище, що завжди скероване назовні. Внутрішня необхідність людини (совість) може бути як нормативною за своєю природою, так і ненормативною, якщо вона передбачає специфічну поведінку саме для цієї конкретної людини, тобто скерована всередину. Така регуляція не є нормативною, а така необхідність є нормою. Норма завжди є міжперсональною та комунікативною. За відсутністю зовнішнього адресату норми не існує. Фактично природа нормативності дозволяє провести чітку межу між різними формами її суспільної експлікації. Нормативність може існувати у вигляді безпосередньо норми і тоді вона сприймається як міжперсональний комунікативний акт, що містить у собі припис, передбачає активну чи пасивну поведінку свого адресата і має чітко виражений імперативний чи диспозитивний характер; а також у вигляді принципу, що за своєю природою наближається до закону природи, адже за багатьма ознаками має імперсональний характер та виражає абсолютну необхідність у рамках соціального простору. Абсолютна необхідність тут розуміється дещо інакше, аніж у межах вітального простору, де діє абсолютна необхідність природних законів. Якщо в останньому випадку ця необхідність є абсолютною через свою непорушність, то у випадку соціального простору абсолютна необхідність принципу має на увазі як така, що її порушення веде до соціального відчуження [4, с. 223].

У свою чергу Г.А. Гаджієв наголошує, що юридичні норми, які входять до структури права являють собою один із різновидів соціальних норм [5, с. 243]. Тому, яке значення відіграють дані норми в життєдіяльності людини, від того й походить особливий зміст нормативності у праві.

Ураховуючи викладене вище дослідниця Л.І. Заморська подає ознаки нормативності як такої: по-перше, повторюваність соціальних процесів, явищ, відносин. Багатократна повторюваність певних актів діяльності - це особлива риса історичного процесу. Повторюваність явищ і подій виявляє внутрішню закономірність їх розвитку. Саме повторюваність актів соціальної діяльності зумовлює її властивості, одним із яких є нормативність. Повторюваність пов'язана із саморегуляцією суспільства, зі стабільністю суспільних відносин, їх необхідністю, обумовленістю об'єктивними чинниками (економічними умовами, способом виробництва - передусім), із відносинами обміну. По-друге, наслідком цієї нормативності є типовість суспільних відносин, яка є найважливішою характеристикою нормативності. Суспільні відносини є типовими у тому плані, що вони нормальні з точки зору суспільства в цілому або соціального класу і, як наслідок, характерні для цієї спільності. Нормативність, соціальна нормативність - невід'ємні характеристики будь-якої норми, нормативної регуляції у цілому. По-третє, типовість зумовлює стабільність суспільних відносин. Нормативність характеризується лише ті суспільні відносини, які є стійкими (стабільними) у тимчасовому відношенні, відтворюються знову і знову у певних типових формах, і не залежать від незначних змін зовнішнього середовища. По-четверте, нормативність виражає спільність (чи загальність) суспільних відносин і явищ. Масовість якого-небудь соціального процесу (явища, взаємозв'язку) вже сама по собі надає йому якості нормативності (оскільки відображає і необхідність, і повторюваність, і соціальну прийнятність тощо). Загальність, як правило, не слід розуміти буквально. По-п'яте, нормативність є способом вираження, моделювання типових, загальних і обов'язкових суспільних відносин. Здатність до моделювання, відтворення у соціальній практиці аналогічних соціальних взаємозв'язків, є невід'ємною ознакою нормативних феноменів. По-шосте, обов'язковість (імперативність) нормативних моделей. Ця властивість зумовлюється загальністю нормативних відносин і зазвичай трактується як неухильність виконання примусу. По-сьоме, - це соціальна примусовість. Примусовість означає обов'язкову негативну реакцію з боку суспільства, соціальної групи на поведінку, що відхиляється від моделі соціальних зв'язків, які видозмінюються [6, с. 58-64].

Саме праву, як констатує Л.І. Заморська, відводиться головна роль у регулюванні суспільних відносин в рамках держави. Воно формує, приводить у відповідність до єдиних вимог поведінку окремих суб'єктів. Право регламентує дії з налагодження взаємозв'язків між людьми, об'єднує їх для спільної реалізації цілей і завдань держави. Правове нормування - це спосіб упорядкування дій груп та індивідів на основі загальноприйнятих норм і цінностей - політичних, правових, моральних, релігійних тощо. І в цьому сенсі правове нормування є процесом, який забезпечує управління. Створення тих чи інших об'єднань людей як автономних, орієнтованих на здійснення конкретних цілей і завдань, - складова частина управлінського процесу [7, с. 38].

Є.О. Біржакова зауважує, що право як соціальне явище розкриває своє значення саме через основні властивості, серед яких специфічне (особливе) місце належить загальній нормативності права, котра визнається його невід'ємною рисою практично усіма вітчизняними та зарубіжними науковцями у сфері юриспруденції [8, с. 32].

Як стверджує Ю.Є. Пермяков, нормативність, з якої починається обговорення права, і визаківкою на яку існує багато суджень завершуються для науки: її можна постулювати, але не констатувати як певну ознаку чи факт [9, с. 64].

Нормативність права уможливує утворення економічної, єдиної, безперервно діючої, загальнообов'язкової системи типових масштабів поведінки, які забезпечували б цілеспрямований і гармонічний розвиток усього соціального організму відповідно до об'єктивних потреб суспільства [3, с. 78].

Науковці ближнього зарубіжжя акцентують, що правова нормативність як специфічне явище є соціально значущою, актуальною і має зміст лише настільки, наскільки вона у принципі є багатоваріантною в своєму практичному соціально-правовому змісті. Але саме потенційна і фактична варіативність нормативності права є необхідною умовою виникнення та розвитку правових явищ і процесів, а також конкретних правових систем і безпосередньою умовою оціночного розуміння, сприйняття та можливості їх розвитку й удосконалення [10, с. 315].

На думку вітчизняних дослідників, визначити сутність

правової нормативності означає визначити сферу дії права з огляду на його роль та соціальне призначення. Суть останнього полягає у тому, що право має бути соціальним регулятором, перетворюючись таким чином на нормативний [11, с. 177].

З приводу цього О.В. Зайчук указує, що державно-вольовий характер права органічно пов'язаний з його нормативністю. Право складається з норм - загальних правил поведінки, спрямованих на регулювання й охорону суспільних відносин. Нормативний характер права відображає об'єктивну потребу охопити загальним правилом повторювані кожного дня акти виробництва, розподілу і обміну продуктів та намагання зробити так, щоб окрема людина підкорялася загальним законам виробництва й обміну. Нормативність - універсальна й глибинна якість права. Норма є і в стародавньому звичаї, і в сучасному законі [12, с. 282].

Як стверджує М.В. Цвік, нормативними явищами, що становлять зміст права слід вважати всі прояви (складові частини) права, до яких, окрім правових норм, належать правовідносини, законодавство, судова практика, природне право, прецедентне право, звичаєве право, договірне право і правосвідомість [13, с. 6-7].

Нормативний характер права дає можливість виразити типові для певного суспільства протиріччя, а також способи вирішення можливих конфліктів і спорів. Зазвичай право орієнтоване на майбутнє, адресоване учасникам суспільних відносин і має значення лише там, де в адресата норми присутній вибір варіантів поведінки [13, с. 35-36].

Під нормативним характером права П.С. Пацурківський розуміє, що право як воля суспільства проявляється у реальному житті, як система офіційно визнаних і чинних у даній державі юридичних норм [14, с. 52-53].

У той же час І.А. Полонка наголошує, що нормативна основа права складається з трьох елементів - дозволів, велень і заборон. Під дозволом слід розуміти надання суб'єктові права можливості діяти на власний розсуд з метою задоволення власних потреб та законних інтересів. Веління, які відображаються у правовому приписі, мають імперативний характер і їх змістом є, як правило, безальтернативне спрямування поведінки суб'єктів права на виконання даних приписів. Заборона вимагає безумовного утримання суб'єкта права від того чи іншого виду поведінки, який не дозволяється правовими приписами [15, с. 7].

Тому, на основі відповідного аналізу юридичної літератури сучасні вітчизняні вчені виокремлюють три головні аспекти у розумінні самої природи нормативності права, а саме: 1) нормативність права як визначальна властивість, що є способом об'єктивації, тобто формою вираження правових цінностей, яка зорієнтована на виникнення "належної" моделі поведінки у соціальних суб'єктів; 2) це функція правової системи, яка полягає в упорядкуванні її структурних елементів, зокрема суспільних відносин; нормативність характеризується поєднанням загальнообов'язковості та загальнозначущості права для необмеженого кола суб'єктів [10, с. 179].

Правова нормативність активно впливає на соціальну нормативність певних сфер життя, створюючи своєрідний розпорядок, який, у свою чергу, впливає на процеси виникнення, зміни чи припинення відносин між суб'єктами, визначає чітку програму розвитку, вирішення життєвих ситуацій, розв'язання конфліктів тощо [16, с. 8-9].

Сутнісною властивістю права як форми організації громадянського суспільства є саме правова норматив-

ність, підсумовує М.М. Коркунов. Адже, нормативний характер права створює можливості для вираження типових для даного суспільства протиріч та конфліктів, а також шляхи їх подолання [17, с. 85].

Сутність нормативності як соціально-правового явища може бути розкрита, на думку Р.О. Кабальського, через категорію належності. Належність (належне) як специфічний феномен соціального буття, яке існує у нормативній формі як правило поведінки, адресовано суб'єктові. Належне передбачає і навіть вбирає у себе нормативне. Деонтичне об'єктивується через нормативне та набуває статусу належного щодо індивідуальної свідомості [16, с. 50-51].

І.Л. Честнов зауважує, що правова нормативність характеризується і комунікативністю, яка проявляється у взаємодії людей, об'єднаних виробленою у процесі цих інтеракцій згодою, котра поділяється учасниками комунікації загальним знанням про правильну поведінку у такого роду ситуації [18, с. 289-299].

Л.І. Заморська, у свою чергу, вказує на специфічні особливості, які належать правовій нормативності, а саме: визначається як найособливіша і найнеобхідніша ознака права як соціального явища; має загальнообов'язковий характер, оскільки норми, які входять до її змісту, поширюють свою дію на всіх суб'єктів права і, відповідно, є обов'язковими до виконання у разі їх використання чи застосування; обґрунтовується як рівний масштаб правил поведінки, який застосовується правом до всіх суб'єктів для врегулювання і впорядкування відносин між ними; виражає соціальне призначення права у суспільстві, тобто крізь призму його функціонування і аксіологічне призначення регулювати поведінку суб'єктів-учасників суспільних відносин; відображається (закріплюється ззовні) у формі юридичних норм, без яких не існує у формі особливої властивості права як соціально-необхідного явища; характеризується постійністю і повторюваністю як особливими ознаками; визначається як соціально необхідне (значуще) явище у суспільстві, без якого існування права неможливе; дає можливість виразити типові для конкретного суспільства протиріччя та способи їх вирішення посередництвом правових норм; своєю цінністю визначає її соціальну орієнтацію у суспільстві; є похідною від держави, оскільки в об'єктивному змісті формально закріплює основоположні начала та принципи права [6, с. 150].

Таким чином, нормативність виступає особливою властивістю сучасного права і є основоположним інструментом у затвердженні та забезпеченні нормативної бази національного права української держави й визначає право як явище соціальної дійсності суспільства. Правова нормативність є однією із базових властивостей, котра наділяє право належним змістом, що виявляється у нормах права спрямованих на врегулювання суспільних відносин. Ключова особливість правової нормативності як ознаки права полягає у її цінності, що визначає її соціальну орієнтованість. Оскільки правова нормативність реалізує необхідність суспільства у затвердженні нормативної бази за допомогою загальних правил, то завдяки цьому вона є особливою властивістю сучасного права, де суспільство і право постають у вигляді цілісної ціннісно-нормативної системи, у якій закладена глибина правового змісту.

Література

1. Плавич В.П. Логіко-лінгвістичний аналіз право розуміння на сучасному етапі розвитку правової науки

/ В.П. Плавич, С.В. Плавич // Право і лінгвістика : матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Сімферополь, 23-26 вересня 2004 року). - Сімферополь, 2004. - С. 24-28.

2. Петров Д.Е. Отрасль права : автореф. дисс. на соиск. науч. степени кандидата юрид. наук со специальности 12.00.01. - теория и история государства и права ; история политических и правовых учений / Д.Е. Петров. - Саратов, 2001. - 22 с.

3. Алексеев С.С. Социальная ценность права в советском обществе / С.С. Алексеев. - М. : Юрид. лит., 1971. - 223 с.

4. Горобець К. Аксиологічні основи права / К. Горобець, О. Мельничук // Право України. - 2010. - № 4. - С. 220-224.

5. Гаджиев Г.А. Онтология права: (критическое исследование юридического концепта действительности) : монография / Г.А. Гаджиев. - М. : Норма ИНФРА-М, 2013. - 320 с.

6. Заморська Л.І. Правова нормативність як основа механізму дії права : монографія / Л.І. Заморська. - Одеса : Фенікс, 2013. - 304 с.

7. Заморська Л.І. Теоретичні основи правового нормування / Л.І. Заморська // Людина і закон: публічно-правовий вимір : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 25-26 листопада 2011 р.). - С. 36-38.

8. Біржакова Є.О. Властивості права: поняття, значення, співвідношення з ознаками права та якістю права / Є.О. Біржакова // Держава ф право. - 2011. - Вип. 54. - С. 28-32.

9. Неклассическая философия права : вопросы и ответы / [С.И. Максимов, Ю.Е. Пермяков, А.В. Поляков и др.] - Х., 2013. - 272 с.

10. Проблемы теории государства и права : учеб. пособ. / под. Общ. Ред. М.Н. Марченко. - М. ПРОСПЕКТ, 1999. - 504 с.

11. Національні тенденції та міжнародний досвід сучасного праворозуміння: монографія / [Ю.С. Шемшучен-

ко, Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчук та ін.]; за заг. ред. Н.М. Оніщенко. - К. : Вид-во "Юридична думка", 2013. - 480 с.

12. Теорія держави і права. Академ. курс: підруч. / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. - К. : Юрінком Інтер, 2006. - 688 с.

13. Цвік М.В. Про сучасне праворозуміння / М.В. Цвік // Вісник Академії правових наук України : зб. наук. праць. - Х. : Право, 2001. - № 4 (27). - С. 3-13.

14. Пацурківський П.С. Сучасні проблеми право пізнання : навч. посіб. / П.С. Пацурківський. - Чернівці : Вид-во "Рута", 2001. - 340 с.

15. Полонка І.А. Нормативність права як його основна властивість / І.А. Полонка // Митна справа. - 2012. - № 5. - С. 3-8.

16. Кабальский Р.О. Общетеодологические подходы к распределению нормативности права / Р.О. Кабальский // Традиции и новации в системе современного российского права : сб. тезисов междунар. межвуз. конф. аспирантов и студентов. - М.: Московская государственная юридическая академия. - 2005. - С. 49-51.

17. Коркунов Н.М. Лекции по общей теории права. - СПб. : Юрид. центр Пресс, 2003 - 428 с.

18. Честнов И.Л. Постклассическая теория права : монография / И.Л. Честнов. - СПб. : Издат. Дом "Алеф-Пресс", 2012. - 650 с.

*Магновський І. Й.,
доктор юридичних наук,
доцент професор кафедри теорії та історії
держави і права ОДУВС
Надійшла до редакції: 24.12.2015*

УДК 343.9:343.43

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ФОРМА ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мельнікова О. О.

У цьому дослідженні аналізується сучасний стан розглянутого злочину. У сучасному світі торгівля людьми є одним з найбільш брутальних та масових порушень прав і свобод людини. Проблема торгівлі людьми набула глобального характеру і актуальна для України і всього людства. Торгівля людьми є глибоко криміналізованим явищем. Вона підтримується кримінальними організаціями, що грають ключову роль у даному бізнесі. Як сектор "тіньової" економіки торгівля людьми перебуває в більшості країн поза законом, приносить колосальні доходи її власникам. Саме тому продаж і перепродаж людей стає прибутковим заняттям для багатьох злочинних груп, втянутих у даний бізнес. Розгляд торгівлі людьми як явища, підтримуваного і провокованого організованою злочинністю чи організованими злочинними групами, дозволяє зрозуміти сховані механізми його підтримки, а звідси, - й можливості боротьби з нею. У більшості випадків торгівля людьми відбувається у співучасті і за сукупністю з іншими складами злочинів, в тому числі і суміжними. Торгівля людьми відбувається з метою сексуальної експлуатації, а також експлуатації на сільськогосподарських угіддях, ринках, будівельних об'єктах. Крім того цей злочин може відбуватися, коли мова йде про продаж дітей з метою їх заняття жебрацтвом або вилучення у них органів або тканин для подальшої трансплантації. Стаття присвячена дослідженню та запропонуванню шляхів

вдосконалення проблеми торгівлі людьми як форми транснаціональної злочинної діяльності. Автор порівнює позиції вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань, що стосуються торгівлі людьми. Проблема полягає в тому, що розслідування та виявлення таких злочинів - практично неможливе. Транснаціональна злочинність виробила добре відпрацьований механізм здійснення торгівлі людьми, при якому прослідкувати рух "живого товару" надзвичайно важко. Окрім цього, існує високий рівень латентності серед правоохоронних органів нашої держави, що явно не сприяє боротьбі з работоргівлею.

Ключові слова: торгівля людьми, транснаціональна злочинність, злочин.

В этом исследовании анализируется современное состояние рассматриваемого преступления. В современном мире торговля людьми является одним из самых грубых и массовых нарушений прав и свобод человека. Проблема торговли людьми приобрела глобальный характер и актуальна для Украины и всего человечества. Торговля людьми является глубоко криминализированным явлением. Она поддерживается криминальными организациями, которые играют ключевую роль в данном бизнесе. Как сектор "теневой" экономики торговля людьми находится в большинстве стран вне закона, приносит колоссальные доходы ее владельцам. Именно поэтому продажа и перепродажа людей становится прибыльным занятием